

דף קא

הערות ובאורים בפשט

'...אילימא דגזל סמנין ודקינהו ותרנהו וצבע בהן, תיפוק ליה משום דקינהו בשינוי? לא צריכא דגזל סמנין שרויין וצבע בהו, מאי... כגון דגזל צמר וסמנין דחד וצבעיה להווא צמר בהנך סמנין... – ה'פני יהושע' תמה, לו יהא שיש שבח סמנים על גבי צמר, הלא לכאורה אין לך שינוי לסימנים גדול מזה, שקודם היו במצב מסוים ועתה הם בלועים בצמר, וכבר לא ניתן להחזירם למצבם הקודם, ומדוע ייפטר בהשבת הצמר הצבוע?

וב'אור שמח' (גזילה ג, ז) כתב, לפי שזוהו קיומם של סמנים שרויים, לצבוע בהם, ובענין אחר אין להם קיום, ולכן אין זה נחשב לגביהם שינוי.

(לא הבנתי מה בכך שזוהו יעודם וקיומם, והרי גם ב'טלה ונעשה איל' הוי שינוי, אף שבהכרח נעשה כן וא"א אחרת. ושמא שאני כאן, שהוא רק שינוי מעשה ללא שינוי השם).

הרמב"ם הביא דין זה ולא כתב שגזל, אלא שאדם צבע צמר של אחר בסימנים. ובאו"ש שם הסביר שיטתו. אך בשו"ע (חו"מ שסג, יא) הביא כלשון הגמרא, 'דגזל צמר וסמנין'. וע' בחדושי הראב"ד כאן.

'בגד שצבעו בקליפי שביעית – ידלק' – משמע בשיטה מקובצת, וכן כתב ב'תפארת ישראל' (שביעית רפ"ח. והביא שם מהכס"מ – שמיטה ז, ג), שזה שאמרו 'ידלק' – בשצבע לאחר זמן הביעור, אבל אם צבע מקודם, מיד בצביעתו הריהו כמבוער, ופקעה ממנו קדושת שביעית.

ואולם הר"ש סילריאו כתב שאפילו אם צבע קודם זמן הביעור – ידלק. (וע"ע מנחת שלמה סו"ס מו). ורש"י כאן לא הזכיר כלל 'ביעור' אלא איסור סחורה. וכנראה הולך בשיטתו (בע"ב. וכן משמע בלשונו בדף קב.) שהצביעה עצמה אסורה משום 'סחורה'. ורבים תמהו על כך, ממשנה מפורשת ומעוד מקומות, שהצביעה אינה אסורה בשביעית אלא בצבוע להשתכר ולא לעצמו. (וע' רש"ש; פנ"י; יפה עינים; קוב"ש; חזון איש – שביעית י, ד; מקדש דוד נט; שו"ת שבט הלוי ח"ד רלב).

ציונים וראשי פרקים לעיון

'ומודה רבי מאיר אם נתן עצים לחרש לעשות מהן כסא נאה ועשה מהן כסא כעור... – מבואר, שאם האומן לא שינה לעשותו כלי אחר, לכל הדעות חייב להשיב לו הכלי עם שבחו ואינו נוטל אלא דמי הוצאותיו או השבח – הסכום הפחות מביניהם.

ואפילו למאן דאמר 'אומן קונה בשבח כלי', אין זוכה בשבח לעצמו, משום שקנסוהו על שעשאו כעור. אלא שלדעת רבי מאיר לא קנסוהו אלא בכגון זה, ולא בשטעה ושינה מדעת הבעלים ועשאו דבר אחר, שאין מזיד גמור. (וכן מבואר מדברי הגמרא לעיל צה: ומרש"י שם. אמנם, הרמב"ם (שכירות י, ד) כתב הטעם משום 'אין אומן קונה בשבח כלי'. ונראה שנקט הטעם הפשוט יותר, למאי דפסק דלא כרב אסי. וע' יד דוד.

ורש"י במשנה כתב טעם נוסף בצבעו כאור, שאינו קונה משום שאין כאן שינוי. וגם כתב משום שצבעו בכוונה ומזיק הוא. וע' במפרשים.

ולכאורה יצא לפ"ז בשנתן לו עצים לעשות כסא ועשה ספסל כעור – שקנה בשינוי ואינו משלם אלא דמי עצים. וצ"ע. וכן יש לעיין מדוע עשיית הכלי הכעור לא תחשב שינוי, והלא אין רצון הבעלים בכלי כזה, והרי שינה מעצם לכלים? ודוחק

להעמיד רק כשהכיעור נוצר לאחר שנשתנו העצים לכלים. ואפשר שהבעלים בדיעבד נוח להם בכלי כזה, ובכלל רצונם הוא.

יש שבח סמנין על הצמר או אין שבח סמנין... – מדברי הרא"ש בתשובותיו (יב,ה) מבואר, שלפי הצד שאין שבח סמנים על הצמר, אין לאומן הצובע קנין בשבח שהשביח, גם לדעה שאומן קונה בשבח כלי, היות ואין ממש בשבחו זה, שאינו אלא חזותא בעלמא. והאחרונים הקשו על כך מהסוגיא לעיל (צט). שהביאו משבח של צביעה לנידון הכללי אם אומן קונה בשבח כלי. (וע' בקצוה"ח ונתיה"מ שו). ויש שכתבו שסוגית הש"ס שם אכן תתפרש רק לפי הצד שיש שבח סמנים על הצמר. (יד דוד; שערי ישר ג,כה). וב'ד דוד' הוכיח מהרמב"ם שחולק על הרא"ש בדבר זה.

– בשערי ישר (ג,כה) האריך בבאור הענין, ותורף דבריו, שודאי לא נסתפקו לומר שהצבע שעל הבגד ידון כדבר ממשי, וכאילו הסימנים עומדים בעינם, כי ודאי אין לומר כן בצביעת בגדים (ולאפוקי צביעת קיר וכדו' שנידון בשו"ת הרא"ש הנזכר לעיל), אלא החקירה הנידונית בגמרא אם הצמר עצמו הושבח ע"י יפוי המראה שבא מהצבע, לפי ש'חזותא – מילתא' והרי יש כאן שבח על גבי הצמר (וזה שאמרו 'על' או 'על גבי' – לפי שפנים הצמר ודאי לא הושבח כלל, ואם יש שבח, אין הוא אלא בצד החיצוני שלו – על גבו). או שבעצם אין שום שבח בצמר, שיפוי המראה אינו כלום, אלא שמכל מקום הועלה הצמר בדמים.

והנפקותא – שאם נחשב שהצמר עצמו שבח, הרי זה כאילו יש ממון של חבירו תחת ידו, שאף על פי שהוא לא לקחו, אלא קוף (שאיננו שלו) צבע – מכל מקום יכול לבוא בטענת 'ממוני גבך', כי יש כאן שבח ממשי ע"י הצבע. אך אם אין זה שבח בצמר עצמו אלא בדמים, אינו חייב, לפי שאין לבוא בטענת 'ממוני גבך', וגם חיוב מדין 'נהנה' (שענינו חיוב על כל תועלת והנאה הבאה ע"י חבירו או מממונו, וזה כולל גם יתרון דמים) – לפי שחיוב זה אינו אלא כשבא על ידי מעשה שלו או של בהמתו, וכאן לא עשה מאומה. ועוד טעם אפשרי, שאין 'חזותא' נחשבת הנאה אף שנתייקר בדמים – וכמוש"כ התוס'. ומכל מקום, כל זה דוקא לענין דין 'נהנה', אבל אם הזיק בידים צמר צבוע של חבירו – משלם גם עבור השבח. שכיון שהפסיד את חבירו והזיק וחיסר ממנו בצורה ממשית, מגלגלין עליו את הכל, גם את דמי השבח (וכמו שאמרו לעיל (צח). בשף מטבע של חבירו, שאם שייפו וחיסרו, חייב גם על ההפסד שבמחיקת הצורה).

והאריך שם רבות בענין הזיקה, המבוארת בסוגיא, בין דיני הממון לאיסורי הנאה. וע"ע בזה ב'קובץ שיעורים'.

דף קב

הערות בפשט וראשי פרקים לעיון

(ע"ב) 'מחכו עלה במערבא: לר' יוחנן אליבא דר' יהודה, וכי מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות?... שאני חטין וחטין דשליחותיה קעביד וכי בעה"ב דמי' – מבואר מכאן, שישנו חילוק מהותי בין גדרו של הזוכה עבור חבירו מדין 'זכין לאדם' (הגלמד מ'נשיא אחד...') – רפ"ב דקדושין, ובין שליח לקבלה של חבירו; שבמקום ש'שליחותיה קעביד', היינו שליח-קבלה, אינו צריך

קנז. מהו חיובו של אומן ששינה ממה שאמרו לו, ועשה כלי אחר מהחומרים שקיבל. ומה דינו כשעשה אותו כלי שהיה צריך, אלא שעשאו כעור (כתוצאה מהתרשלות)? (ק-קא).

כשעשה כלי אחר – לדעת ר' מאיר קנאו בשינוי ואינו משלם אלא דמי החומרים שקיבל. ולר' יהודה נותן לבעלים את הכלי שעשה, והבעלים משלמים לו דמי ההוצאות או השבה – הפחות בשניהם. כאשר עשה האומן אותו כלי ועשאו כעור, גם ר"מ מודה שלעולם ידו על התחונה, והבעלים משלמים לו היציאה או השבת, כנ"ל.

קנח. א. מהן הנפקות בשאלה אם יש שבה סימנים על גבי צמר?
ב. האם הנאת מראה בעלמא אסורה בערלה ובפירות שביעית, ומדוע? (קא)

א. גזל צמר וצבע (מוכן) מאדם אחד, וצבע את הצמר בצבע, והזול מחיר הצמר הצבוע – האם בהשבתו את הצמר הצבוע יוצא ידי השבה של הצבע; כאופן הנ"ל, כשצבע 'קופא' – כל דבר שאין משובח מאותה צביעה (רש"י. והתוס' פרשו שצבע בצורה מכוערת); קוף נטל סימנים של אדם וצבע צמר של אדם אחר – האם יכול בעל הסימנים לטעון: סימנים שלי אצלך, השב לי.
ב. כן. בערלה התרבה מ'ערלים', ובשביעית – מ'תהיה', בהויתה תהא. (ולרבה, או רבא, משמע שאין צריך קרא אליבא דאמת, דחזותא מילתא היא בכ"מ. עתוס').

קנט. א. האם יש קדושת שביעית בעצים? פרט.

ב. האם מותר לעשות את הפעולות המנויות להלן, בגידולי שביעית:

צביעה מסטים וקוצה; תאורה בעצי שמן, המשמשים כאבוקה; משרה וכבוסה ביין של שביעית; הסקה בעלי גנים וגפנים לאחר הביעור; מלוגמא וזילוף ביין שביעית. (קא-קב).

א. סתם עצים, המיועדים להסקה, הנאתן אחר ביעורם, ואין בהם קדושת שביעית. (ולשיטה אחת בתוס', לר' יוסי יש ק"ש אף בעצי הסקה).

עצים שסתמן לצביעה – חלה עליהם ק"ש (ואסורים לאחר הביעור אף בהסק).

עצים שיש שאוכלין אותם ויש שמסיקים בהם, כעלי גפנים וקנים – תלוי במחשבת האדם בעת לקיטתם.

עצים העשויים להאיר כאבוקה – לת"ק לא חלה עליהן ק"ש, ולר' יוסי – מועילה מחשבה בשעת לקיטה להחל עליהם ק"ש. (כן תלה רב כהנא במחלוקתם. ולא מבואר אם רבא פליג).

ב. צביעה מסטים וקוצה – אסורה, כסחורה. (כן כתב רש"י. והרבה אחרונים תמהו עליו מכמה מקומות. ויישבו דבריו בפנים שונות).

תאורה בעצי דמשחא – רבא אמר שמותר, לפי שסתם עצים להסקה הם עומדים, ורב כהנא תלה זאת במחלוקת תנאים (ולא מבואר אם רבא פליג).

משרה וכבוסה – מחלוקת ת"ק ור' יוסי.

הסקה בעלי גפנים וקנים לאחר זמן הביעור – אם ליקטן לשם כך – מותר, ואם לשם אכילה – אסור. מלוגמא וזילוף – אסורין.

קס. א. מה ענינו של הכלל 'אין סדר למשנה'?

ב. מחלוקת בבבא קמא וסתם בבבא מציעא – האם הלכה כסתם? (קב).

א. פעמים היה שונה התנא שלא על הסדר (שנכתב), ולכן אין ללמוד מכך שיש סתם לאחר מחלוקת שהלכה כסתם. ואולם אין אומרים כן אלא בשני מסכתות, אבל במסכת אחת – יש סדר.

ב. נחלקו בדבר רב הונא ורב יוסף, האם נחשבות כמסכת אחת והלכה כסתם, או לא. (ולפי ה'איבעית אימא' אפשר שאפילו לרב יוסף ידונו כשתי מסכתות).

קסא. שליה שנשתלח לעשות סחורה (עם הסכם על חלוקת הרווחים), ושינה מדעת שולחו, והרויח – למי שייך אותו הרווח? (קב:)